

Konjunkturbarometer Q3 2023

Förlorade konkurrensfördelar i orolig omvärld

För snart tre år sedan började IKEM:s branscher känna av tydliga kostnadsökningar. Företagen ligger tidigt i värdekedjan och märker därför förändringar före andra industri-grenar. I prognosen syns nu en vändpunkt. Inflationen lättade under kvartalet och i tredje kvartalet noterar företagen en kostnadsdeflation. Oroligheterna i Mellanöstern riskerar dock medföra ökade råvaru- och energipriser. Att Sverige under en följd av år förlorat viktiga konkurrensfördelar är ytterligare ett orosmoln för IKEM-företagen.

Försäljningsvolymerna för IKEM:s branscher, plast-, gummi-, kemi- och läkemedelsindustri samt raffinaderi, minskade under tredje kvartalet.

För kemiindustrin och raffinaderierna var kvartalet betydligt mer

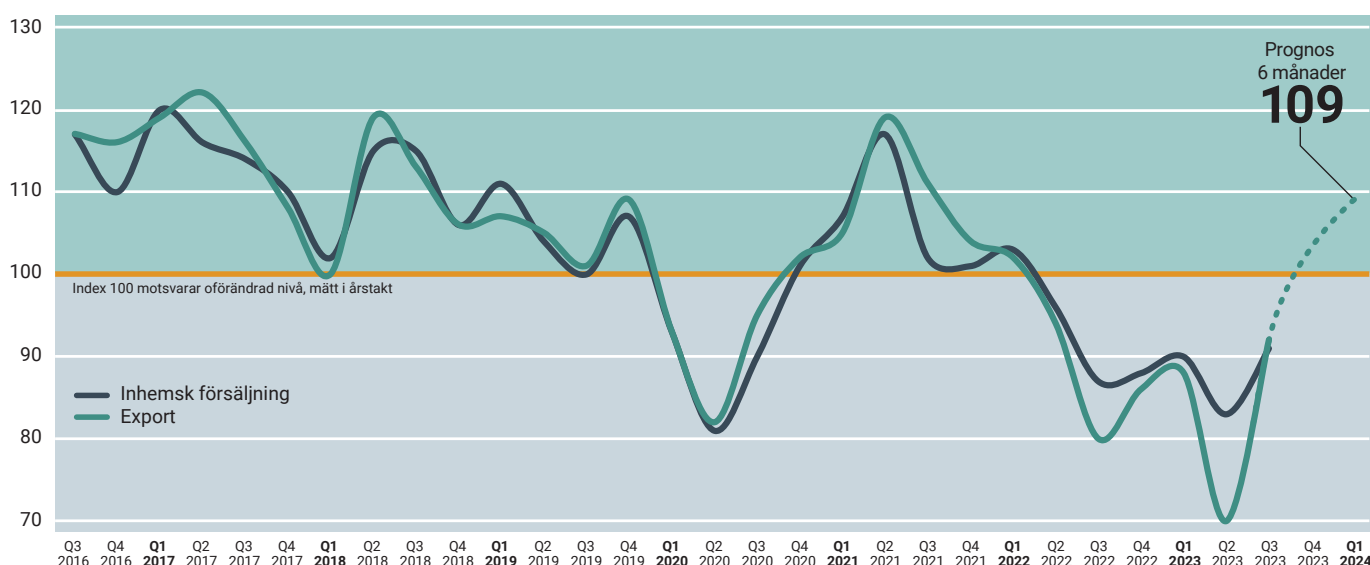
utmanande med tydliga volymtapp på hemmarknaden, liksom på den än viktigare exportmarknaden. Att kvartalet var besvärligt märks inte minst av det faktum att 68 procent av kemiföretagen blev överraskade av den svaga

utvecklingen. Det låg inte med i deras förhållandevis färsk prognoser. Endast 20 procent av kemiföretagen såg sina prognoser överträffas under perioden.

Kemiindustrins motvind är gemen-

Bild 1. Ikem-index för perioden Q3 2016–Q3 2023 över inhemsk försäljning samt export.

Volym i årstakt. Indexvärden under 100 markerar avmattning (kontraktion). Källa: IKEM

sam för hela den europeiska kemiindustrin. Utmaningen beror på höga europeiska produktionskostnader som en följd av otillräcklig energiförsörjning.

Plast- och gummiföretagen uppvisade betydligt försiktigare volymtapp under kvartal 3 medan läkemedelsindustrin kunde försvara volymerna från föregående år.

I 1,5 år har IKEM:s medlemsföretag haft vikande volymer. Det märks förstås i ett lägre kapacitetsutnyttjande, och då mer specifikt inom kemi-, plast- och gummiindustrin som ju är de delbranscher som tappat mest under perioden (bild 4). Läkemedelsindustrin och total tillverkningsindustris kapacitetsutnyttjande har inte påverkats i samma utsträckning.

Annan offentlig statistik som bekräftar lågkonjunkturen är förädlingsvärdets utveckling inom plast- och gummiindustrin. Enligt denna data har förädlingsvärdet minskat alltsedan Q1 2022. Senaste datapunkten för Q2 2023 så redovisade branschen ett tapp på 16 procent av förädlingsvärdet i årstakt.

Kostnadsdeflation under Q3

Det är knappt tre år sedan den snabba inflationsspiralen började märkas för IKEM:s medlemsföretag, med en topp under första halvåret 2022. Men redan under andra kvartalet 2023

Bild 2. IKEM-index uppbruten på delbransch.

Index 100 motsvarar neutral utveckling, årstakt. Värden under 100 representerar en minskning. Maxvärde 150, minvärde 50. Källa: IKEM

	Inhemsk leveranser, volym	Leveranser till exportmarknaden, volym	Antal anställda	Investeringar	Kostnaden för rå/insatsvara	Kostnad för energiförbrukning (el/gas)	Kostnad för transporter	Företagets lönsamhet (EBIT-marginal)
Plast/gummi	97	94	89	114	90	86	90	111
Läkemedel	101	101	100	100	101	100	100	100
Kemi	77	79	99	101	85	73	91	82
Totalt	91	92	98	103	93	87	95	95

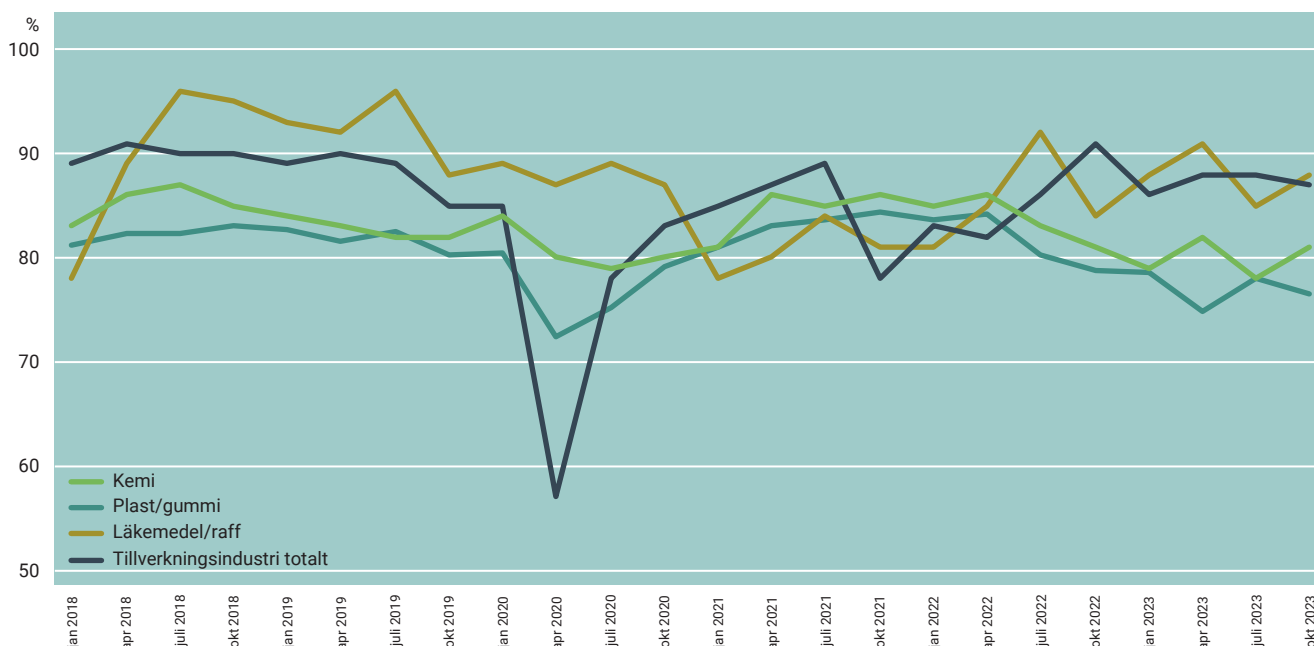
Bild 3. I förhållande till företagets produktionsprognoser från andra kvartalet, hur slutade årets tredje kvartal? Källa: IKEM

	Plast/gummi	Läkemedel	Kemi	Totalt
Mycket bättre	0%	0%	0%	0%
Bättre	2%	1%	20%	8%
I linje med prognos	76%	98%	12%	61%
Sämre	12%	0%	65%	28%
Mycket sämre	10%	1%	3%	3%

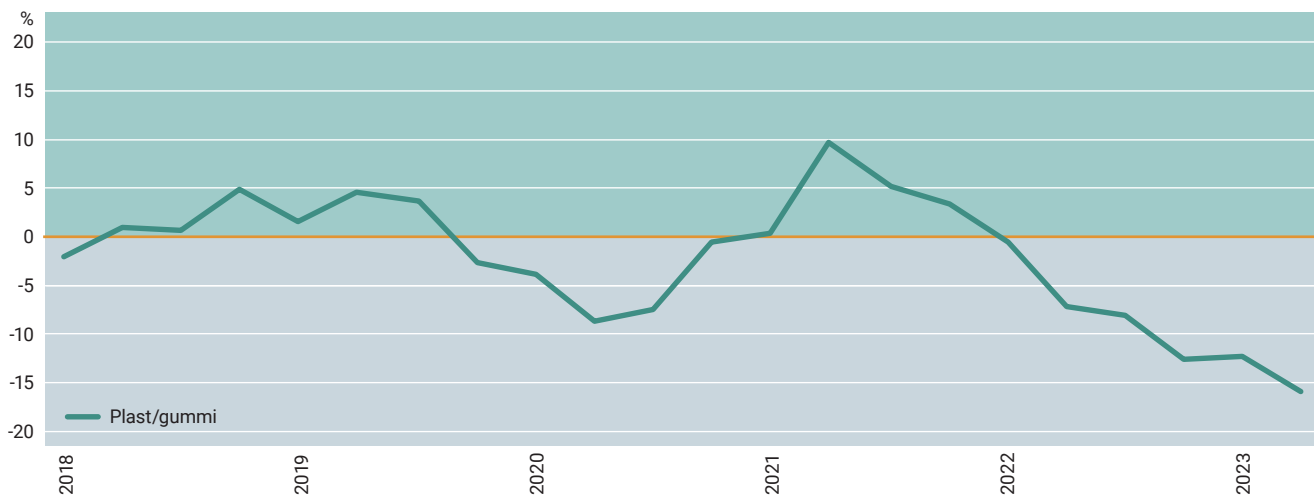
noterades en tydlig lättning i inflationstrycket på kostnadssidan med ett oförändrat kostnadsläge (årstakt). Den utvecklingen förstärktes under tredje kvartalet och övergick i deflation, inköpskostnaderna minskade.

För läkemedelstillverkarna låg inköpskostnaderna kvar på 2022 års nivåer, men för plast-, gummi- och kemiindustri samt raffinaderierna var inköpskostnaderna lägre på allt från rå- och insatsvara till transporter

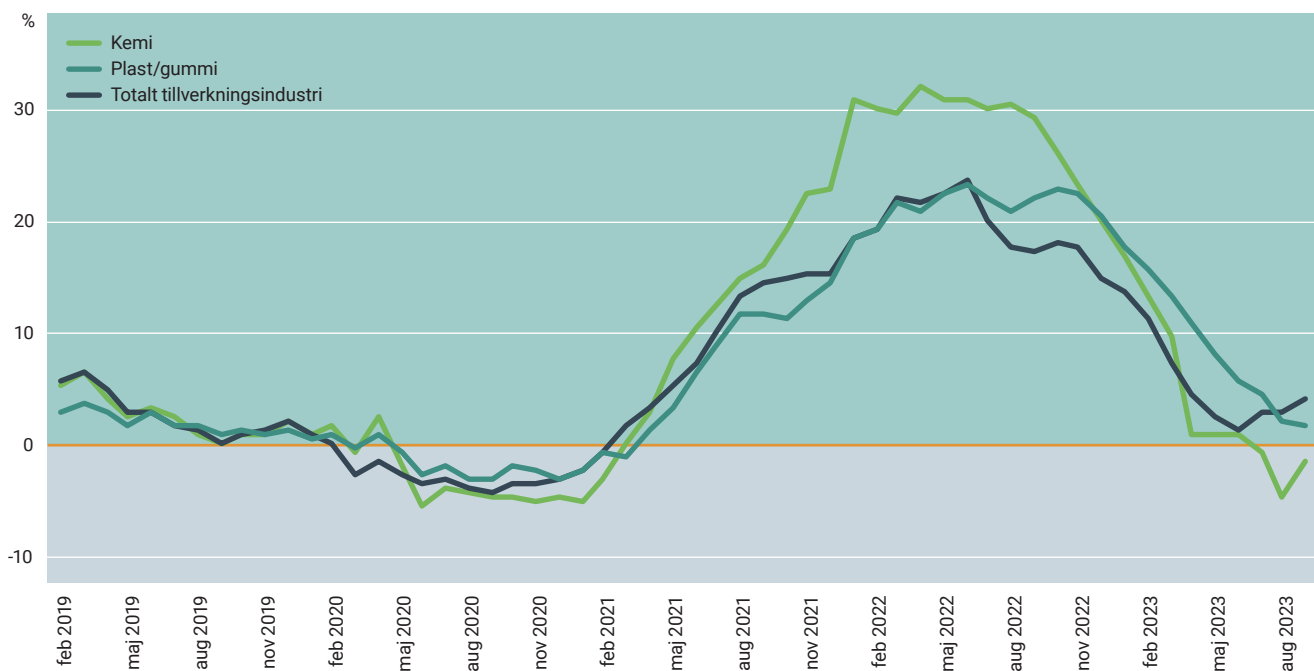
Bild 4. Kapacitetsutnyttjandet i Q4 2023 inom IKEM:s delbranscher samt total svensk industri. Källa: Macrobond

Bild 5. Förädlingsvärdets utveckling inom plast- och gummiindustrin. Årstakt i procent. Källa: Macrobond

Bild 6. Producentprisindex för kemi, plast/gummi samt total svensk tillverkningsindustri. Källa: Macrobond

och energi. Trenden märks också i företagens egna prissättning, vilket återspeglas i PPI (bild 6).

Deflationen på kostnadssidan i kvartal 3 ser dock ut att vara högst temporär. I företagens kostnadsprognoser det kommande halvåret ligger snarare en förväntan om att kostnadsnivåerna planar ut eller ökar svagt. Tveklöst finns här en effekt av svenska kronan som gör sitt för att driva svenska produktionskostnader åt fel håll. Sedan årsskiftet har SEK deprecierat med runt 5-7 procent mot USD och EUR, vilket därmed blir en lika stor kostnadsökning för IKEM:s

medlemsföretag i inköpen av rå- och insatsvara, transporter mm.

Ytterligare ett krig i världen har dessutom tillkommit under de senaste veckorna, mellan Hamas och Israel, vilket riskerar stabiliteten i hela mellanöstern med allt vad det kan innebära i form av ökade råolja- och energipriser. Detta kan komma att påverka företagens kostnadsutveckling de kommande kvartalen.

Trots vikande volymer lyckas plast- och gummiföretagen stärka lönsamheten något i årstakt under kvartal 3. För kemiindustrin och raffinaderierna väger volymtapen tyngre än bidra-

gen från minskade inköpskostnader med resultatet att lönsamheten vände ned under perioden.

En ljusglimt under tredje kvartalet är företagens produktionsprognos för det kommande halvåret. Av prognosen att döma har företagen kommit till en vändpunkt i konjunkturen efter vikande volymer under de senaste sex kvartalen. Plast-, gummi- och kemiindustrin samt raffinaderierna räknar med att kunna producera på i princip samma nivåer som under motsvarande period för ett år sedan, medan läkemedel snarare ser möjliga produktionsökningar framför sig.

Bild 7. Mätt i årstakt, hur ser företagets prognos ut för Q4 2023 och Q1 2024 avseende produktionen (volym), antal anställda och inköpspriser?

Indexvärde 100 motsvarar oförändrad utveckling. Källa: IKEM

	Produktion (volym)	Antal anställda	Priser på energi (gas/el)	Priser på rå-/insatsvara
Plast/gummi	100	88	105	107
Läkemedel	125	99	100	100
Kemi	95	102	106	105
Totalt	109	98	103	103

Behåller företagen personalen?

IKEM:s medlemsföretag har sedan pandemin varit försiktiga med att dra ned på personalen. Index över antalet sysselsatta har legat stabilt runt 100 under de senaste åren, vilket betyder en oförändrad personalstyrka. Även på ett aggregerat plan har den svenska arbetsmarknaden varit synnerligen stabil de senaste åren. Först under senare tid har arbetslösheten börjat vända upp. Samma förlopp går att skönja runt om i den utvecklade världen, dvs med en arbetsmarknad som visat på stor motståndskraft i en annars sviktande konjunktur.

En förklaring som ofta lyfts fram är rädslan att stå utan kompetens den dag konjunkturen vänder upp igen. Således "övervintrar" man hellre med något för många anställda för att senare slippa riskera stå kort om personal när konjunkturen vänder upp. Kompetensbristen är vida spridd inom tillverkningsindustrin världen över.

Så hur ställer sig IKEM:s medlemsföretag till denna förklaring? Faktum är att hela 51 procent av företagen helt eller delvis stämmer in i detta påstående. Utan att ha något historiskt referensmaterial är det nog ändå inte fel att påstå att detta är nya spelregler att förhålla sig till för svenska industriföretag. Företagens prognos över antal sysselsatta det kommande halvåret vittnar inte heller om någon avvikelse från de senaste årens stabila sysselsättningstrend inom IKEM.

Svensk konkurrenskraft ur ett IKEM-perspektiv

Ett lands konkurrenskraft utgörs av en intrikat väv av olika samhällsförhållanden, vilka tillsammans kan förklara framväxten av framgångsrika företag.

Sedan tidigt 1900-tal har Sverige utvecklats till en industrination med tusentals företag som med sina inno-

vationer och globala ambitioner lyft det svenska välståndet till nivåer som endast ett fåtal andra länder i världen överträffat. Men inga landvinningar är för evigt. Svårigheten att över tid hålla jämna steg med andra framgångsrika industrinationer är uppenbar.

IKEM:s medlemsföretag är verk samma på en internationellt konkurrensutsatt marknad. Många företag ingår i internationella koncerner med huvudkontoret i annat land. I klartext innebär det att de enskilda företagen på nästan daglig basis måste relatera till den samlade palett av lokala och globala omvärldsfaktorer som påverkar de svenska anläggningarnas konkurrenskraft.

Styrkor och svagheter

För att belysa svenska styrkor och svagheter har IKEM låtit företagsledarna på medlemsföretagen betygsätta Sveriges position inom 12-14 olika "ramvillkor".

Konkurrensjämförelsen har utförts vid ett antal tillfällen, bland annat 2019, 2022 och nu 2023 och fångar därför förändringar över tid. Det är en till synes ganska kort tidsserie, men som ändå spänner över några av de mest dramatiska år som världen upplevt sedan slutet av 1980-talet med kalla krigets slut; coronapandemin som slog till globalt 2020 och Rysslands invasion av Ukraina 2022.

Många gamla sanningar har fått omprövas sedan 2020. Tydligt illustrerat i de globala leveranskedjorna, med "just in time"-inriktning, vilka fallerade under de utmaningar som både pandemi och krig förde med sig.

Det är i ljuset av dessa omvälvande förhållanden som företagsledarnas betyg på svenska ramvillkor skall läsas. Undersökningen gör inte anspråk på vetenskaplighet i vare sig metod eller urval av villkor. Någon

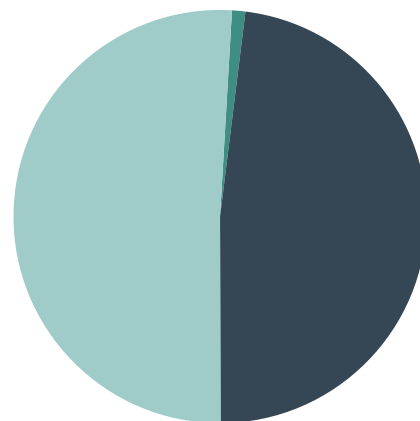
objektiv sanning vad gäller svenska konkurrensvillkor står heller inte att finna på annat håll. Det gör företagsledarnas subjektiva omdömen så mycket viktigare att förhålla sig till. Deras inställning till svenska styrkor och svagheter kan, rätt eller fel, vara skillnaden mellan om en investering hamnar i Sverige eller i någon annan del av världen.

Hur står sig då de svenska konkurrensförhållandena enligt de företag som omsatte knappt 400 miljarder kronor 2022? Det är i vanlig ordning en mix av tydliga svenska styrkor och svagheter som framgår av bild 9.

Inom en rad enskilda ramvillkor råder snarast ett neutralt omvärldsförhållande. För att underlätta analysen redovisas netttotalen inom varje ramvillkor i bild 10. Nettotalet är andelen som angav en "relativ svensk styrka" minskat med andelen som angav en "relativ svensk svaghet", den neutrala andelen lämnas utanför. Stora positiva netttotala ringar såldes in ramvillkor med tydliga svenska styrkor medan motsatsen gäller för stora negativa netttotala.

"En fungerande arbetsmarknad" är den starkaste svenska konkurrensgrunden. Den svenska modellen med centrala avtal levererar arbetsfred med ett minimum av konflikter, vilket få andra länder kommer i närheten av. Där efter kommer "FoU-samverkan med universiteten" med en tydlig svensk

Bild 8. Kompetensbristen i landet antas ha bidragit till att företag väljer att "övervintra" med befintlig personalstyrka för att inte stå utan personal när konjunkturen vänder upp. Stämmer det i ert företags fall? Källa: IKEM

■ Ja, fullt ut: 1% ■ Ja, till viss del: 51% ■ Nej: 48%

fördel i en internationell jämförelse, en position som ligger fast sedan förra undersökningen, men som placerade sig långt sämre 2019.

”Politisk stabilitet” noterar åter en tydlig svensk styrka från en dipp i samband med den stökiga upptakten inför riksdagsvalet 2022. Inom ”rätts-säkerhet” anses Sverige fortsatt ligga bra eller bättre till än i konkurrerande länder, men försprånget har sedan undersökningen 2019 gradvis försämrats, vilket är oroväckande.

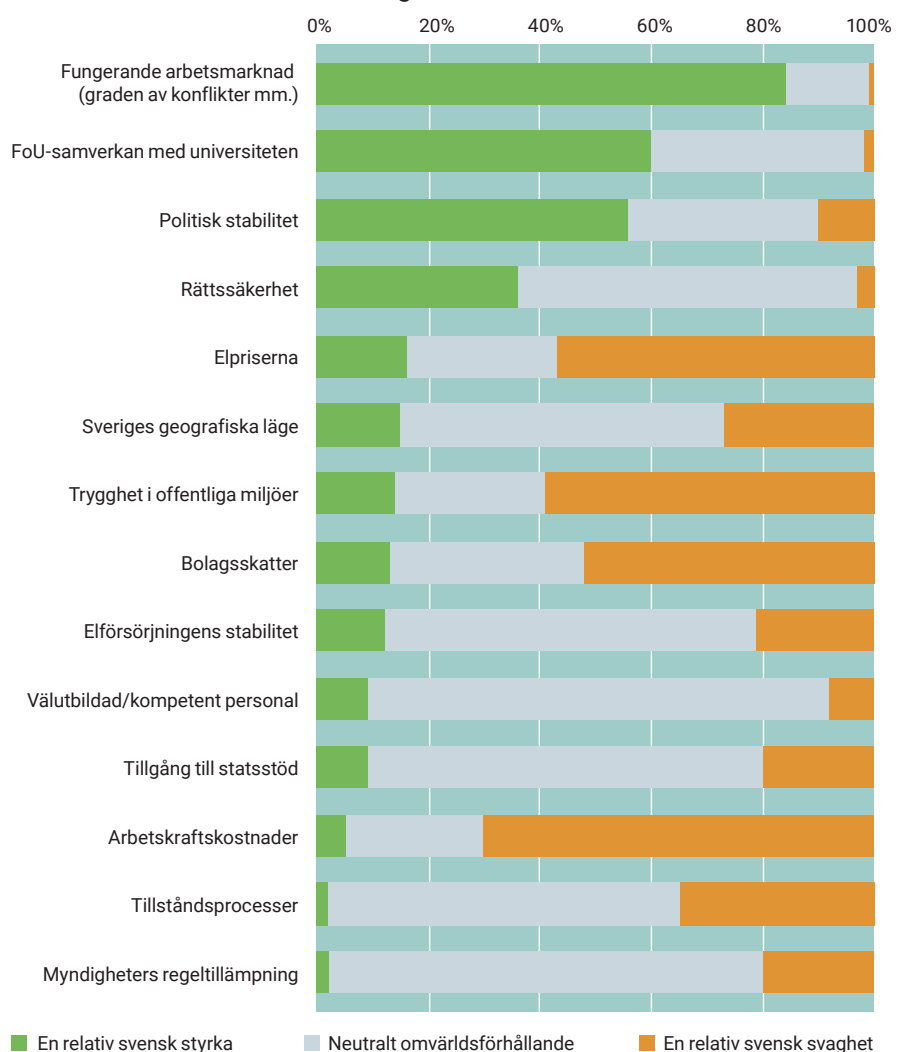
Därefter blir det mer tunnslätt med variabler där Sverige utmärker sig som klart bättre än i konkurrentländerna. Det blir snarare tydligt att Sverige alltmer erbjuder ungefär samma villkor som i konkurrentländerna, illustrerat av en stor andel neutrala svar.

Två nya ramvillkor infördes med årets undersökning; ”trygghet i offentliga miljöer” och ”tillgång till statsstöd”. I bägge grenarna noteras negativa netttotal för svensk del. Vad gäller det svaga resultatet inom ”trygghet i offentliga miljöer” på -45, är det ju uppenbart kopplat till de senaste årens upptrappning av gängvåldet och ett förhöjt säkerhetsläge. Det är väl känt att Sverige toppar Europaligan i dödligt skjutvapenvåld. Att ramvillkoret hamnar på en tydligt ofördelaktig placering i jämförelse med konkurrentländerna förvånar därför få.

Inte heller när det gäller ”tillgång till statsstöd” placerar sig Sverige särskilt högt. I pandemins spår har statsstöd fått en tydlig renässans internationellt, med IRA i USA som det kanske allra tydligaste exemplet. Inom EU debatteras statsstöd flitigt där mindre medlemsländer befarar att de hamnar på efterkälken om stora länder som Tyskland och Frankrike ges möjlighet att elda på med olika riktade företagssatsningar. Man kan ju principiellt vara emot statsstöd som enskilt land eller företag, men när konkurrerande företag i andra länder tar emot stöd blir konkurrensförhållandena snedvridna och kräver därmed någon form av nationell motåtgärd.

En noterbar förändring sedan undersökningen 2019 är den förskjutning mot ett alltmer neutralt förhållande inom den svenska paradgrenen ”välutbildad/kompetent personal”. 2019 var nettotalet övertygande 66 procent i svensk favör. Motsvarande andel 2023 var 1 procent. Sveriges

Bild 9. Utifrån företagets svenska verksamhet, hur skulle ni värdera produktionsförutsättningarna i Sverige i relation till dem i era viktigaste konkurrentländer? Uppfattar ni de svenska förhållandena som en svensk relativ styrka, ett neutralt förhållande eller en relativ svensk svaghet? Källa: IKEM

Bild 10. Nettotalen för varje ramvillkor (andelen positiva svar – andelen negativa svar) samt hur resultatet förändrats jämfört med mätningen Q1 2019. Källa: IKEM

Bedömt villkor	2019	2023	Förändring från 2019
Fungerande arbetsmarknad (graden av konflikter mm.)	92%	83%	Sämre
FoU-samverkan med universiteten	-12%	58%	Bättre
Politisk stabilitet	72%	46%	Sämre
Rättssäkerhet	92%	33%	Sämre
Välobildad/kompetent personal	66%	1%	Sämre
Elförsörjningens stabilitet		-9%	Ny
Tillgång till statsstöd		-11%	Ny
Sveriges geografiska läge	-86%	-12%	Bättre
Myndigheters regeltillämpning	3%	-18%	Sämre
Tillståndsprocesser	-86%	-34%	Bättre
Bolagsskatter	42%	-39%	Sämre
Elpriserna	42%	-41%	Sämre
Trygghet i offentliga miljöer		-45%	Ny
Arbetskraftskostnader	-86%	-65%	Bättre

komparativa fördel på kompetensområdet ser ut att ha suddats ut och liknar numera förhållandena i våra konkurrentländer alltmer.

En annan tydlig svensk paradgren som på kort tid vänts till sin motsats är priset på el liksom energiförsörjningens stabilitet. Ett av världens mest robusta fossilfria elförsörjningssystem har på bara några år demonterats i centrala delar. Stora delar av Sverige står utan effektmässig säkerhetsmarginal vindstilla vinterdagar, eller vindstilla sommarkvarnar för den delen.

Numera har Sverige i allt väsentligt en europeisk situation vad beträffar elförsörjningens stabilitet, 67 procent av företagen anger en neutral omvärldsposition i denna del. Priserna på el uppfattas däremot tydligt vara till svensk nackdel. Nettotalet på

-41 talar för sig själv. Produktionsvariablerna "elpris" och "elförsörjningens stabilitet" är högt prioriterat av företagen. Att landet på kort tid förlorat ledartröjan i dessa delar är klart bekymmersamt. Åtgärder som krävs för att åter placera Sverige i framkant ligger 10-20 år bort.

Inställningen till ramvillkoren "tillståndprocesser" har förbättrats något i jämförelse med år 2019, medan "myndigheters regelutveckling" har försämrats. Nettotalen för de båda är dock fortfarande negativa. Om det är en faktisk eller endast upplevd förändring låter vi vara osagt, men den sittande regeringen arbetar med frågorna som ett led att underlätta industrins gröna omställning.

Inom de elva betygsatta ramvillkoren som fanns med i 2019 års

undersökning noteras en rörelse åt rätt håll inom fyra stycken och en försämring inom sju. Svenska spjutspetsar i konkurrenshänseende lyser alltmer med sin frånvaro enligt IKEM:s medlemsföretag.

I en globaliserad värld är det inte konstigt att gränser suddas ut också vad gäller enskilda länders komparativa fördelar. Men det gäller ändå att vara vaksam på utvecklingen så att det svenska totalerbjudandet inte hamnar på efterkälken. Företagen har inte råd att ta sentimentala hänsyn när de planerar för morgondagens investeringsbeslut. Sverige har en hel del att arbeta med framåt för att försäkra sig om att investeringarna hamnar här – också i en nära framtid. ■

IKEM:s konjunkturbarometer

IKEM:s medlemsföretag verkar inom det breda spannet av plast-, gummi-, kemi- och läkemedelsproduktion. Branschens totala förädlingsvärde uppgår till en femtedel av den totala industriproduktionen i Sverige. Exportvärdet var 352 miljarder kronor 2021. Samtliga redovisade svar, där annat ej anges, från konjunkturenkäten är omsättningsviktade med företagets omsättning. Konjunkturbarometern sammanställs av Carl Eckerdal, chefekonom och redovisas för varje kvartal.

Har du frågor om Konjunkturbarometern?

Kontakta gärna Carl Eckerdal, chefekonom på carl.eckerdal@ikem.se eller 070-497 11 98.

Prenumerera på Konjunkturbarometern

Prenumerera på Konjunkturbarometern på ikem.se/konjunkturbarometern eller skicka ett mejl till nyhetsbrev@ikem.se